

Néhány megjegyzés a pannóniai víznevek legrégebbi rétegéhez I.

*Sáva/Száva/Save**

1. Az óeurópai víznevek és kutatásuk. Az *óeurópai víznevek* terminussal általában az európai víznevek legrégebbi, számunkra még feltárható és egyértelműen indogermán eredetű rétegét szokás jelölni. Természetesen előfordulhat, hogy a számos folyónév között – változatlan vagy az indogermán fonotaktikai szabályokhoz igazodó formában – néhány, az indogermánt megelőző név is feltűnik. Az a felvetés azonban, hogy ezek a nevek baszk vagy sémi nyelvi anyaggal magyarázhatók (l. pl. VENNEMANN 2003), egyelőre inkább spekulációként kezelendő.

Az óeurópai hidronimák kutatása az 1940-es években kezdődött, és elsősorban HANS KRAHE nevéhez köthető. KRAHE felvázolta az óeurópai víznevek rendszerét, és felismerte, hogy a vizsgált hidronimák elterjedési területe nagyjából az Atlanti-óceán és a Pireneusok vonalától a mai Ukrajnáig, illetve Dél-Skandináviától Olaszországig húzódik, ám a balkáni területeket kizárta. Pannónia és ezzel együtt Magyarország az óeurópai hidronimák elterjedési területének a peremét jelentik.

Noha a szóban forgó víznevek kutatása mára több mint hetvenéves múltra tekinthet vissza, az óeurópai hidronimákat történeti összehasonlító nyelvészeti szempontból tanulmányozó vizsgálatok módszerei megragadtak a KRAHE, illetve POKORNY meghatározta idők metodológiájának a szintjén. Ez többek között abban nyilvánul meg, hogy POKORNY 1959-es *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* (a továbbiakban: IEW.) című műve az ilyen kutatások egyik alapvető forrásmunkája még ma is. Az ősendogermán fonológiának a hidronimák etimologizálásában betöltött szerepét tekintve ez azért is hangsúlyozandó, mert így a kutatások még napjainkban is a laringálisok (szinte) teljes figyelmen kívül hagyásával zajlanak. Az első nagy monográfia, amely meghaladta ezt az elavult gondolkodásmódot, és színvonalában megközelítette a modern indogermanisztikai kutatásokat, ALBRECHT GREULE *Deutsches Gewässernamenbuch. Etymologie de Gewässernamen und der zugehörigen Gebiets-, Siedlungs- und Flurnamen* (a továbbiakban: DGNB.) című, 2014-es munkája.

Hasonlóan idejétmúlnak tekinthető a víznévanyag morfológiai szempontú elemzése (például a – részben vagy csupán feltételezett – melléknéviigenév-képzők esetében; néhány ilyenhez vö. BICHLMEIER 2012: 377–379, 2013: 30–34, 2014: 32–33, 2017) vagy az ablaut (tő belseji magánhangzó-váltakozás) és az azzal járó jelentésváltozások kérdése általában. Az utóbbi esetben többnyire mindössze azt állapítják meg, hogy az adott töben a magánhangzó teljes (Vollstufe), redukált (Schwundstufe) vagy nyújtófokú-e (Dehnstufe). Olykor azt is hozzáteszik, hogy az adott magánhangzó nyújtófoka „feltűnő” (vö. UDOLPH 1990: 107). A szóképzés implikációinak kérdése általában, illetve különösen e víznevek történeti vagy eredeti szemantikája mindeddig meglehetősen elhanyagoltnak számított.

---

* Németből fordította Németh Luca Anna, a fordítást szakmailag Gerstner Károly és Zoltán András segítette. Szíves közreműködésüket ezúton is köszönjük (a szerk.).

Márpedig azok az etimológiák, amelyek a hangtani és szó szerkezetetani szempontokat nagyjából feltárják ugyan, a szóképzés szemantikai aspektusára azonban nem térnek ki, hiányosnak tekinthetők.

A következőkben a fenti megállapításokat egy pannóniai víznév, a szln., hv., szb. *Sáva*, m. *Száva*, ném. *Save* példáján keresztül világítjuk meg. A tanulmány második része, amely a Névtani Értesítő következő évfolyamában jelenik meg, a szlov., horv., szb. *Dráva*, magy. *Dráva*, ném. *Drau*, illetve a magy. *Rába*, ném. *Raab* víznévvel foglalkozik majd.

2. *Sáva/Száva/Save*. E folyónak már az ókorból adatolható neve mindenképpen óeurópai eredetű, tulajdonképpeni etimológiája azonban a mai napig nincs minden kétséget kizáróan tisztázva. A modern indogermanisztikai módszerek alkalmazása ebben a kérdésben tehát mindenképpen új ismeretekhez vezethet (vö. BICHLMEIER 2011: 65–74).

Egy, az Európa más tájairól származó, kiterjedt, etimológiaiilag a *Sáva/Száva/Save* hidronimához kapcsolódó névanyagot közreadó, megbízható összeállításban kétszer is (UDOLPH 2007: 524–525, 544) szerepel ugyanaz az idézet ANREITER (2001: 257) munkájából. ANREITER azon kevés, az óeurópai víznevek területén tevékenykedő névkutatók egyike, akik rendre éltek a modern indogermanisztika eszköztárával, majd publikálták is eredményeiket (vö. ANREITER 1996, 1997, 2001; ANREITER–HASLINGER–ROIDER 2000). Az idézett részt UDOLPH a következőképpen vezeti be: „A laringalista módszerek alkalmazásán Anreiternél a következő értendő...”¹ (UDOLPH 2007: 544). Ez a megfogalmazás rámutat arra – ami egyébként a munka további részeiből, valamint a szerző egyéb műveiből is kiviláglik –, hogy milyen szokatlanok e sorok írója számára (még ha őt magát a modern indogermanisztikával foglalkozó kutatók közé sorolhatjuk is) ezek a „laringális módszerek”. UDOLPH a cikkben – sőt, a kifejezetten etimológiával foglalkozó hosszabb szakaszokban is (UDOLPH 2007: 543–545) – következetesen a laringálisokat mellőző feltevésekkel dolgozik, vagyis megragad a lassan fél évszázada meghaladott, az ősendogermán fonémarendszeren alapuló szemléletnél, amely POKORNY 1959-es művére (IEW.) vezethető vissza.

POKORNY említett művéből (IEW. 912–915) UDOLPH (2007: 543) különböző indogermán nyelvekből származó szóalakokat is idéz. Ezeket POKORNY négy csoportba osztotta, elsősorban a szótövek szemantikai kritériumok szerinti elkülönítésére alapozva. Az általa kibővített töként (*Wurzelerweiterung*) tárgyalt formákra ma már mint önálló tövekre tekintünk. Az alábbi tövekről van szó:

- **seu-* ’kiprésel’ (vö. IEW. 912, LIV.² 537–538, EIEC. 323: „**seu(h_x)-* ,express (a liquid)’”);
- **seuH-* ’szül’ (vö. IEW. 913–914; EIEC. 238, 425; LIV.² 538; WATKINS 2000: 76)
- **seuh₁-* ’hajt, mozgásban tart’ (vö. IEW. 914; LIV.² 538–539); az EIEC. (507) erre a jelentésre az ősidg. **seuh₃-* ’set in motion’ gyököt adja meg, másutt (289) óvatosabban a *seuh_x-* ’bend, impel’ alakot;
- **seuh₃-* ’tele van, tele lesz’ (vö. LIV.² 539);
- **seuk-* ’szív’ (nyilvánvaló jelentésegyezés a **seug-* variánssal; vö. IEW. 912–913, LIV.² 539–540, WATKINS 2000: 76); az EIEC. (556) ez esetben **seug/k-* tövet feltételez, vagyis nem palatális, hanem veláris tövéggel számol;

¹ A szövegen belüli idézetek fordításai minden esetben a tanulmány fordítójától származnak.

- **seuk-* 'fordít, teker' (vö. IEW. 914, LIV.² 540);
- **seup-* 'dob' (vö. IEW. 1049, LIV.² 540, WATKINS 2000: 76);
- **seut-* 'fölbuzog' (vö. IEW. 914–915, WATKINS 2000: 76); a LIV.² (285) szerint *?*h₂seut-*;
- **sh₂eu-* 'ömlik, esik' (vö. IEW. 912, LIV.² 545).

A *Sáva/Száva/Save* víznevet az IEW. (912) ahhoz a tőhöz sorolja, amely a LIV.²-ben még az ősidg. *?*seu-* 'kiprésel' alakban szerepel, miközben ez a gyökforma főleg óind alakokból következik. A rekonstruált ősidg. **sou-o* bizonyíthatná mindezt (ahogy MAYER [1959: 101–102] az ősidg. **soua-* és illír **savas* 'folyó' kapcsolatát tárgyalja, vagy KRAHE [1964: 50] a 'nedvesség, folyékonyság' jelentéseket; l. még KRAHE 1963: 336), egy ilyen összevetés esetében ugyanakkor számolnunk kell egy nem elhanyagolható szemantikai problémával: képződhet-e folyónév egy ilyen alapjelentéssel rendelkező tőből? Ebből a szempontból a fenti felsorolásban szintén szereplő ősidg. **sh₂eu-* 'ömlik, esik' tőből való származtatás kézenfekvőbbnek tűnik.

A tőváltozat alapján továbbá érdemes figyelembe venni a 'hajt, mozgásban tart' jelentésű ősidg. **seuh₁-* tőformát is, amely tranzitív alapjelentését tekintve egy folyónévvel talán kevésbé egyeztethető össze (ugyanaz igaz az ősidg. **seuh₃-* 'tele van, tele lesz' tőre), másfelől azonban egy tó vagy hegyi patak, hegyi folyó elnevezésében szerepet játszhat. ANREITER (2001: 257) a *Sáva/Száva/Save* előzményét az ősidg. **sh₂ou(H)uos* rekonstruált alakban állapítja meg. Az ugyanebben a formában létező ősidg. **s(h₂)euH-* 'lé, nedv, nedvesség, folyik, esik' tőváltozattal csak az ESSZI. (367–368) számol. Egy korábbi munkájában ANREITER (ANREITER–HASLINGER–ROIDER 2000: 127) azonban még egy másik tövet, az ősidg. **seu(H)-* 'nedves' alakot is lehetséges kiindulási alapnak tekintett (ahogy már MAYER [1959: 101–102] is megemlíti az ősidg. **seu-* 'nedvesség, lé, nedv' tövet).

Az ősidg. **seuh₁-* tőből létrejött **souh₁-o-* tőváltozatot csak a DGNB. (463) támogatja. Itt GREULE vagy egy 'hajtó' jelentésű nomen agentisszal (a cselekvés végrehajtóját jelölő deverbális főnévvel) vagy egy 'hajtás, meghajtás' jelentésű nomen actionisszal (a cselekvést kifejező deverbális főnévvel) számol. Az előbbi rekonstruált alapja az ősidg. **souh₁-ó-*, míg az utóbbié az ősidg. **sóuh₁-o-* tőváltozat lenne. Ennél a magyarázatnál persze kérdéses marad, mennyiben alkalmas egy elsősorban tranzitív jelentésű ige arra, hogy folyónév képződjék belőle. Nem tisztázott továbbá sem az ősidg. **o > a* hangváltozás az ősidg. **souh₁-o- > Savus*, sem az *a > ā* hangváltozás a *Savus > ószl. *Sāva* esetében.

Ugyancsak teljesen meghaladottnak kell tekinteni SKOK magyarázatát is (ERHSJ. 3: 208), amely a korábban már említett kelta vagy illír eredetű ősidg. **seu-* 'nedves', sőt egy ősi onomatopoetikus **su-* tőből való származtatáson alapul. BEZLAJ (1961: 171–174) ugyancsak ebből az etimológiából indul ki, azonban korábbi származtatási javaslatokat is ismertet.

A kérdéskörrel kapcsolatban az alábbiakat jegyezzük meg.

1. Mivel a legkorábbi görög és latin adatok szerint (vö. ACS. 2: 1389–1391) a tőben *a* betű szerepelt, az ókori történetíróknak, illetve adatközlőiknek /a/ hangot kellett hallaniuk. Ha az átdó nyelvben (valószínűleg az ANREITERi értelemben vett „pannóniai”-ban [2001:

9–21]) létezett egy $*o > *a$ hangváltozás² – hasonlóan más európai, például a balti vagy a germán nyelvekhez –, fontos tisztázni, hogy vajon a lexéma miért illeszkedett be ilyen könnyedén a görög és latin nyelv *o*-deklinációjába. Ugyanis, tekintettel a már említett hangtörvényre, inkább a $*saya-$ tő volna várható kiindulási alapnak (erre utal már a $*savas-$ alak is; vö. MAYER 1957: 297, 1959: 101; ANREITER 2001: 257). Ebben az esetben azt feltételezhetjük, hogy ez a forma illeszkedett az átvevő nyelvek hímnemű főneveinek *o*-deklinációjához. Különösen a görögben figyelhető meg a $\piοταμός$ 'folyó' hiperonima nyelvtani neméhez való idomulás. Hasonlót feltételez MAYER (1957: 297) is az általa rekonstruált $*savas$ alak esetében, amely szerinte a hv. *rijeka* 'folyó' főnév neméhez igazodott alakokkal is kapcsolatba hozható. De mi a helyzet a latinnal? A hímnemű *rīvus*-hoz vagy *flūvius*-hoz való hasonulással számolunk a semleges *flūmen* helyett? Vagy abból indulunk ki, hogy a folyónevek a latinban alapvetően hímneműek, vagy azzá válnak?

Ez a probléma nyomban megszűnik, ha a gyökben nem veláris /o/-val, hanem palatális /e/-vel számolunk: az ősidg. $*sh_2eu-o-$ alakból következik a kései ősidg. $*s(h)au-o-$; így már nem szükséges „kitérőket” keresni a származtatásban. (További kérdések is felmerülnek azonban, ezeket l. alább.)

2. A szóképzés kérdése mind ANREITERnél, mind UDOLPHnál homályban marad. ANREITER az $*-uo-$ képzőt használja a levezetésben (ez elsősorban melléknévek képzésére szolgál), azonban nem magyarázza meg, miért. Elvégre egy $*sh_2ou(H)-o-$ tőalak (a toldalékaival) ugyanehhez az eredményhez vezetne. UDOLPH a szóképzésről semmit sem mond, csak a $*Souos$ rekonstruált alakot közli.

3. Egyik szerző sem állapít meg semmit a hangsúlyviszonyokkal kapcsolatban. A görög adatok mindegyikénél a tőhangsúly található, a latin példák azonban nem mutatnak erre utaló jeleket. Persze a hangsúlyos görög alakok is óvatosan kezelendők: a jövevény-, illetve idegen szavaknál nincs alapja annak a feltételezésnek, hogy ez az eset még az átadó nyelvi állapotot tükröznék – már csak azért sem, mert ezt az állapotot nem ismerjük.

Néhány dolgot azonban kijelenthetünk. Ha elfogadjuk azt a régi feltételezést, amely szerint a gyökben *o* fokot találunk, mindenekelőtt tisztáznunk kell, valóban számolhatunk-e az $*-uo-$ képzővel. Ez nem szükséges, mivel a ránk maradt forma e nélkül a képző nélkül is létrejöhetett, és egy ilyen lehetséges melléknévi származék feltevésének szükségessége nem látszik adottnak.

Hová esett a hangsúly? Az óind és görög adatok világos tanúsága szerint az *o* fokú, csupán egy kötőhangzó csatlakozásával alkotott névszói származékok esetében két típussal számolhatunk: a tőhangsúlyos *tómos* típussal, amely eredményre utaló (rezultatív) jelentéssel rendelkezik, illetve a toldalékhangsúlyos *tomós* típussal, amelynek a cselekvőre/alanyra utaló (ágentív) jelentése van. A típusok elnevezése a görög $τόμος$ 'fahasáb; darab, gerenda' < ősidg. $*tómh_1-o-$ 'a lehasított' vs. $τομός$ 'éles, metsző' < ősidg. $*tomh_1-ó-$ 'hasító' (mn., fn.) alakból jön (vö. ehhez RISCH 1974²: 8–10, MÜLLER 2007: 325, FORTSON 2009: 129–130). Ha a már fent említett ősidg. $*sh_2eu-$ 'ömlik, esik' tövet vesszük alapul, a tőhangsúlyos ősidg. $*sh_2óu-o-$ esetében 'az eső formájában lecsett eső', míg a toldalékhangsúlyos, ágentív ősidg. $*sh_2ou-ó$ esetében az 'öntő, eső' (mn., fn.) jelentés

² KRAHE (1942: 151) az illírben is $*-ov- > -av-$ változással számol, és a lengyel *Drawa* átadójának is még az illírt tekinti. A kérdéshez l. a tanulmány második részét a következő évfolyamban.

adódna. Mivel a megnevezés tárgya egy folyó, az azt 'vízhozó'-ként értelmező ágéntív jelentést célszerű előnyben részesítenünk. Az eredményre utaló, rezultatív jelentés állóvízre találhatóbb lenne, de egy folyóra – értelemszerűen – nem vonatkoztatható.

Amennyiben az általános vélekedés ellenére mégis egy *e* fokú gyökkel kellene számolnunk, az ősidg. **sh₂éu-o-* alak adódna, amely leginkább az 'öntés, esés' jelentésű nomen actionisként tartható számon. Míg ez a képzés hangtani szempontból (mind a gyök magánhangzóját, mind pedig a hangsúlyt illetően) a ránk hagyományozott alakokhoz vezető legegyszerűbb módot kínálja, és jelentéstani szempontból is teljesen elfogadható, addig a korábban tárgyalt ősidg. **sh₂ou-ó-* szemantikai szempontból mutatja a legjobb megoldást. Mindkét magyarázat lehetséges, egyelőre egyik mellett sem dönthetünk egyértelműen.

Következésképp vagy a fentiekben bemutatott alakok közül kettőnek a kontaminációjával számolhatunk, vagy pedig azzal, hogy a „pannóniai alapnyelvben” (ANREITER 2001: 9–21) egy adott szó szókezdő és szó végi magánhangzói eltérő módon változnak meg. Az utóbbi által az átvétel során keletkező görög és latin formák létrejötte magyarázható lenne anélkül is, hogy bármilyen hasonulási folyamattal, ti. a ragozási osztályt érintő bármilyen váltással számolnánk.

4. Ennek következtében alapvető problémát jelent a többeli magánhangzók hosszúságának a kérdése. SCHRAMM (1981: 348) szerint egy, a 4. századból származó hexameter igazolja, hogy a latinban rövid volt a szó belseji /a/. A késő császárkor költészete azonban hajlamos volt szabadon kezelni a versmértéket, így ez nem feltétlenül megfelelő érv. És persze az is kérdés, hogy a görög Σάοος, Σάος szóban az /ā/ adott esetben nem jöhetett-e létre egy magánhangzó előtt álló /ā/-ból való rövidüléssel? Más szóval: a görög és a latin formák valóban egyértelműen ellentmondanak-e egy eredetileg hosszú magánhangzó létezésének? Jól látszik, hogy a kérdés nem válaszolható meg magától értetődő módon.

5. Ha azonban – ahogy eddig a kutatók többsége tette – abból indulunk ki, hogy a többeli magánhangzó rövid volt, még egy problémával kell számolnunk, amellyel eddig csak felszínesen foglalkoztak. Ez pedig nem más, mint a szláv átvétellel járó szó belseji magánhangzónyúlás. UDOLPH (2007: 545) W. P. SCHMIDhez hasonlóan úgy gondolja, hogy az ilyen alakok „egy a szlávban már meglevő típusba integrálódtak magánhangzónyúlással és a nyelvtani nem megváltozásával”. Ez elméletileg ugyan elképzelhető, azonban egyértelműen ellentmond azoknak a folyamatoknak, amelyek az előszláv szóanyagban a (nyugati) ősdélszlávba történő átvétele során megfigyelhetők. A szlávba átkerült, általánosan (ős)germánoknak tartott jövevényszavak esetében például – tudomásom szerint – ilyenfajta hangzónyúlás sehol sem figyelhető meg. Ezt az elképzelést tehát inkább ad hoc magyarázatként vagy ötletként, nem pedig megalapozott tudományos kijelentésként kell értékelnünk. Ám nem ez az egyetlen nehézség, amellyel ebben a kérdésben találkozunk. Ez idáig nem ejtettünk szót a horvát *Sáva* vagy a HOLZER-féle írásmód szerint **Sāva* szóalakról (a HOLZER-féle és a szlavisztikában megszokott írásmódnál az alábbi megfelelésekkel számolhatunk: $\underline{a} = \tilde{a}$, $\underline{\tilde{a}} = \tilde{a}$, $\underline{a} = \tilde{a}$, $\underline{\tilde{a}} = \tilde{a}$, $\underline{\tilde{a}} = \tilde{a}$, vö. HOLZER 2007: 13). Ennek őshorvát vagy inkább (nyugati) ősdélszláv alapformája, a **Sāvā* (HOLZER szerint **Sāvā*) ugyanis hosszú többeli magánhangzót tartalmaz, és eredetileg véghangsúlyos. Ez az alak csak egy korábbi **sāuā*, illetve **sā'uā* formára vezethető vissza, amelyet a betelepülő szlávok ebben a formában hallhattak, vagy egy hasonlóan hangzó szóalakból

maguk hozhattak létre. Az adriai települések, illetve szigetek nevének átvétele is (kb. Kr. u. 600-tól) azt mutatja, hogy az újlatin /ǣ/ mindig /o/-ként került át a szlávba, és nem nyúlt meg hosszú /ā/-vá, vö. lat. *Parentium* > hv. *Pòreč*, ča. *Porěč* (vö. HOLZER 2007: 126, ERHSJ. 3: 11, valamint KLOTZ [2013: 68–69] ide vonható példáit, szemben azokkal, amelyek protoszláv *ā, illetve újlatin *ā [ā] > szl. *a* változást mutatnak [KLOTZ 2013: 78–79]). Ebben az esetben tehát valószínűbb, hogy már létezett egy hosszú magánhangzó, amikor a szlávok megismerték a tárgyalt szót – ez a hosszú magánhangzó leginkább az újlatint beszélők nyelvében keletkezhetett. Bizonyított tény ugyanis, hogy a horvát nyelvbe átkerült adriai partvidéki és belsőbb területeken található újlatin helynevek, valamint újlatin jövevényszavak utolsó előtti nyílt szótagjának hangsúlyos rövid magánhangzói még azelőtt megnyúltak, hogy a szlávok ezeket a szavakat átvették volna (vö. HOLZER 2006: 38, 2007: 37–39).

Semmi sem szól az ellen, hogy Pannónia esetében – amely a Római Birodalom részeként évszázadokig római befolyás alatt állt – ugyancsak feltételezzük ezt a korai újlatin hangváltozást, valamint azt, hogy a folyónév a (korai) újlatin *sāuu, illetve *sāuo vagy ezekhez hasonló formában létezett a szlávok megérkezéséig. Ezt a feltételezést támasztja alá egyebek mellett az alsó-ausztriai *Raab* 'Rába' folyónév. Ebben már WIESINGER (1985: 332–333) is ugyanezt a vulgáris latin / korai újlatin nyúlást feltételezi a tömagánhangzóra nyílt szótagban, még mielőtt a folyónév átkerült volna a szlávba és a magyarba (a *Rába* víznévhez l. majd még e tanulmány második részét). Ezt a már KRETSCHMER (1937) által is felvetett és hangtanilag alátámasztott megoldási javaslatot – amely egy semmi esetre sem lehetetlen újlatin köztes alakot feltételez – MAYER (1957: 297) is átveszi, aki azonban nem zárja ki egy eredeti /ā/ létezését sem. Ez a magánhangzónyúlás mint az újlatinban törvényszerű hangváltozás BEZLAJNÁL (1961: 174) azonban nem szerepel: ő a kérdést „eddig vizsgálat alá még nem vetett problémának” tekinti. Bár UDOLPH (2007: 541) idézi KRETSCHMERT, ezt a megoldási javaslatot elveti (2007: 542), helyette W. P. SCHMID (1979: 410–411) teljességgel spekulatív ötlete mellett foglal állást, amely szerint ez a magánhangzónyúlás valamiféle, az adott területeknek a szlávok általi elfoglalásával együtt automatikusan megjelenő hangváltozás. Az utóbbi felvetés kapcsán jegyzem meg, hogy – amint azt SCHMID (1979: 410–411) is jelzi³ – a hangzónyúlás bizonyos nyelvtörténeti korokban a szóképzés produktív része volt (általában a 'valahová tartozás'-t kifejező – később akár főnevesülő – melléknevek képzése során). A szlávban végbemenő vagy „megörökölt” magánhangzónyúlás kérdése pedig – a jelen tanulmányban tárgyalt szóalakok esetében éppúgy, mint a SCHMID által említett lexémáknál – még SCHMID későbbi (1986) munkája ellenére sincs teljes mértékben tisztázva.

Mindenképpen hiányérzetünk támad annak magyarázatlanságával kapcsolatban, hogy egy olyan nyelvben, mint az (ős)szláv, amelyben a magánhangzók hosszú-rövid időtartama mindig és minden helyzetben világosan elkülönült,¹ és részben ma is elkülönül, az átadó nyelvbéli rövid magánhangzók hirtelen hosszú hangokként realizálódnak. Legfeljebb az jöhet számításba, hogy – mivel a kései ősszláv már csak az /o/ : /ā/ szembenállást ismerte – az idegen eredetű /ā/ a szláv hangrendszerbe /ā/-ként integrálódhatott. Bár ilyen hanghelyettesítések természetesen előfordulnak, a szláv esetében ilyenről nincs tudomásom.

³ Az akkoriban legfrissebben rendelkezésre álló alapmonográfiát, GEORG DARMS 1978-as *Schwäher* und *Schwager*, *Hahn* und *Huhn*. Die Vjddhi-Ableitung im Germanischen című művét SCHMID említett művei (1979, 1986) egyikében sem használta azok hivatkozott irodalma alapján.

Az általam tárgyalt esetben azonban egy megoldhatatlannak tűnő kronológiai problémával állunk szemben: a (bármilyen eredetű) kései ősidg. */a/ és */o/ hangoknak a balti szl. */a/ > ősszláv */ā/ változásával, valamint a kései ősidg. */ā/ és */ō/ hangoknak a balti-szl. */ā/ > ősszl. */ā/ változásával kellett egybeesniük. Míg a kései ősszlávban nagyjából a 8. század végétől a rövid magánhangzó /o/-vá záródott és tovább labializálódott, a hosszú magánhangzóból illabiális /ā/ jött létre (vö. LAMPRECHT 1987: 32–33, 70, 161–162). Amennyiben az említett hanghelyettesítést – SCHMID és UDOLPH elképzelését követve – a *Sáva/Száva/Save* víznévre alkalmazzuk, az azt jelentené, hogy a szlávba a hidronima későbbi állapotot tükröző alakja került át, amikor a betelepülő szlávok elérték a Szávát. Másfelől a szlávoknak az a változata, amelyet a kb. Kr. u. 600 körül az adriai területekre érkező szlávok beszéltek, korábbi állapotú lehetett, minthogy minden újlatin */ā/-t */ā/-val vettek át, majd ez alakult tovább /o/-vá; az */ā/-t azonban sosem helyettesítették /ā/-val. Ha azonban a szlávoknak a Kárpát-medence irányából történő elterjedését vesszük alapul, mindez vagy azt jelentené, hogy a szlávok a Szávát jelentősen később (ez esetben kb. két évszázaddal később) érték el, mint az Adria partjait, ami nehezen képzelhető el, vagy hogy az ősszlávban már a korai időkben jelentős nyelvjárásbeli különbségek jelentkeztek – ezt azonban általánosan vitatják. Az UDOLPH-nál (1979: 622) található térképen is, amely a szláv vízneveknek – egyben bizonyos szempontból maguknak a szlávoknak is – az elterjedését mutatja, az látszik, hogy a tárgyalt népcsoport a Szávát előbb érthette el, mint az Adriát.

Hogy a szlávok a Száva nevét még az újlatin nyelvű népektől vették-e át, további vizsgálatra szorul; talán egy germán, illetve germanizálódó/germanizálódott köztes állapottal is számolhatunk, elvégre abban az időben gót és longobárd törzsek is jelen voltak az adott területen. A tárgyalt víznevek (*Száva, Dráva* stb.) átvételében germán közvetítéssel, illetve befolyással számolt már BACH (1954: 25) is, aki ennek a hatásnak tulajdonította a folyónév nőnemű grammatikai nemét is.

Nincs azonban hangtani magyarázatunk arra, miként kerültek ezek az újlatin formában átvett nevek az *ā* tövű szavak osztályába. Valószínűleg nem jutunk túl annak feltételezésénél, hogy ezek a szavak egy bizonyos szemantikai csoportba (ez esetben a folyó-víznevek csoportjába) tartoznak, és az ezekre jellemző ragozási mintához igazodnak: itt az *ā* tövűekhez, talán azért, mert az óe. szl. *rěka* < ősszl. **rěkā* < korai ősszl. **rajkā*-szintén *ā* tövű.

Már MAYER (1959: 42) is hasonlóan vélekedett (a *Dráva* kapcsán), és mindezzel kapcsolatban IVŠIĆ szóbeli közlését is idézte: eszerint a *Dráva*, amely egy, a horvátban ritka hangsúlytípust képvisel, végeredményben a **Drāv* hímnemű, egyes számú főnév birtokos **Dráva* alakjából jött létre absztrakció útján (vö. a hv. *rijeka* 'folyó' példáját). Ugyanez elképzelhető a *Száva* esetében is, vagyis a folyónév alapja a hímnemű, egyes számú **Sāv* főnévi forma és annak **Sáva* birtokos alakja volt. Ezt a lehetőséget azonban MAYER (1957, 1959) nyilvánvalóan nem vette számításba. Ezzel szemben MATASOVIĆ (2007: 113) ugyancsak egy hímnemű köztes alakból és az ősszl. **rěka*-hoz való idomulásból indul ki, gondolatmenetét pedig a már említett IVŠIĆ-tyel megegyező módon (bár nem hivatkozva rá) azzal igazolja, hogy az újlatin jövevényszavak, a *Dráva* és a *Sáva* a szláv „b” hangsúlyparadigmába kerültek, amelybe egyébként gyakorlatilag kizárólag a vulgáris latinból, illetve a korai újlatinból származó, hímnemű jövevényszavak sorolódtak be. Az ERHSJ. (3: 208) magyarázata inkább a mítoszképzés adalékának tekinthető,

eszerint ugyanis a nőnem annak köszönhető, hogy a latin (folyó-)istenségnek, *Savus*-nak (vö. az ACS. példái: 2: 1390–1391) a pogány szláv mitológiában egy istennő felelt meg.

A szó további hangtörténeti alakulását tekintve a következő történhetett: a tőhangsúlyos újlatin forma került át a szlávba, miközben a hosszú magánhangzó ereszkedő hangsúlyt kapott, ezzel egyidejűleg pedig átkerült az *ā* ragozási osztályba, amelynek egyes szám alanyesetű végződése az összlávban emelkedő hangsúlyú volt. HOLZER (2007: 45; 2006: 57–59) szerint: „A korai újlatin jövevényszavak nyújtott hangsúlyú szótagjai a szlávban gyakran (‘) hangsúlyt kaptak, majd a horvátban következetesen röviden jelennek meg.” Majd HOLZER (2007: 46) hozzáteszi: „Ezzel szemben számos más átvétel esetében a nyújtott hangsúlyú szótagok nem alakultak így át, és – amennyiben az átvétel elég korán történt – a Dybo-törvénynek megfelelően viselkedtek.” (Ugyanezt a gondolatot korábban l. HOLZER 2006: 59–60.)

Más szóval: a hosszú magánhangzót tartalmazó idegen szavak átvételénél ez idáig semmilyen ráció nem volt felfedezhető abban, hogy egy jövevényszó hosszú magánhangzó-jához a szlávban milyen hanglejtés társult. Az ereszkedő hangsúlyú tőszótag ténye indukálta a Dybo-törvényt, amely szerint a nem emelkedő hangsúlyú szótagok a nyomatékot a következő szótagnak adták át. (A Dybo-törvényhez vö. COLLINGE 1985: 31–33; l. még KAPOVIĆ 2008: 5–6, aki olyan szakirodalmi tételekre is utal, amelyek azt valószínűsítik, hogy ez a hangtörvény nem érvényesülhetett azonos mértékben minden szláv nyelvben). Mivel ez a törvény a közszlávban még hatott, és korai újlatin jövevényszavakat tekintve még a horvátban is igazolható (vö. HOLZER 2006: 44–46, 2007: 56–57), semmi sem szól az ellen, hogy a pannóniai szlávban is számoljunk vele. Érdemes azonban figyelembe vennünk MATASOVIĆ (2007: 116–117) alternatív javaslatát, amely szerint ezek az átvételek már a Dybo-törvény hatása és a szó végi jer hangsúlyának a sorvadása után mehettek végbe, és aszerint kerültek a szláv „b”, illetve „a” hangsúlyparadigmába, hogy az újlatin hangsúlyt az új vagy a régi hangsúllyal azonosították-e. A horvát *Sáva* esetében mindez azt jelenti, hogy a hosszú-emelkedő hangsúlyt nem feltétlenül a hangsúllynak az újabb što nyelvjárásban tapasztalható előbbre helyezése okozza, hanem az új hangsúly hatása is lehet. Külön bizonyításra szorul azonban, hogy ez a szó egyáltalán a što nyelvjárásból származik-e, vagy sokkal inkább egy kaj dialektusbeli szóval van dolgunk. A vizsgált folyó ugyanis előbb szlovén, majd kaj nyelvjárás területén folyik keresztül, ahol – értelemszerűen – a fent említett hangsúlyáthelyezéssel nem kell számolnunk, és a szóban forgó hangsúlyt leginkább úgyis új hangsúllynak kell tekintenünk (a hangsúlysorvadásnak a határos ča és kaj nyelvjárásban tapasztalható elterjedéséhez vö. KAPOVIĆ 2008: 28–31). Ebben az emelkedő-véghangsúlyos formában következik be a hangsúlyos magánhangzók rövidülése (vö. ehhez COLLINGE 1985: 114–115), végül pedig a hangsúllynak az újabb što változatban történt előbbre helyezése – minden bizonnyal a 15–16. században (vö. HOLZER 2006: 65–66, 2007: 86–87). Ennek során a nyomaték eggyel előbbre kerül minden nem első szótagi szótag esetében, és ezáltal kialakul az eddig nem létező emelkedő intonáció, létrejön a mai standard horvát *Sáva* alak.

Összefoglalva (a > jel a hangváltozást, a → az adott alakban való átvételt jelöli): ősidg. **sh₂eu-o-/*sh₂ou-o-* > kései ősidg. **sāuo-/*sāua-* → lat. *Sāvus* > újlat. **/sāuu/* ill. **/sāuq/* → pann.-szl. **/sāuā/* > közszl. **/sā'ua/*, illetve **/sāuā/* > (nyugati) ősdélszl./őshv. ős- (nyugati) délszl./őshorv. **/sāvā/* > hv. *Sáva*.

Etimológiai szempontból természetesen ugyanez érvényes az ebből a folyónévből, illetve ebből a szóból származó egyéb szláv folyónevekre, a *Savica* (vö. BEZLAJ 1961: 172), a *Savinja* (vö. BEZLAJ 1961: 174–176), illetve a *Savinka* (vö. BEZLAJ 1961: 176) hidronimára is. Végeredményben ezeket a neveket szinte teljes mértékben hangváltozási folyamatokkal magyarázhatjuk. Csupán arra nem tudunk mai modelljeink és ismereteink alapján sem kielégítő választ adni, hogy miért kerültek ezek egy másik ragozási osztályba a szlávba való átvétel során.

Meggondolandó, hogy a fent említett **sava-* alak (a következőes **/o/ > */a/* hangváltozással) a latin irodalmi nyelvi forma mellett az őshonos beszélők nyelvátvételében nem maradt-e fenn az újlatin. **sāva-* változatban, amely a területre érkező szlávok nyelvébe közvetlenül, a „kötőhang” alapján nőnemű *ā* töként integrálódott. Az ilyen eszmefuttatások azonban már végleg a spekulációk területére vezetnek.

A magyarba a víznév *Száva* alakban került át, az átvétel ideje pedig minden bizonnyal a honfoglalás korára, a 9. századra tehető. Az átvétel valószínűleg a szlávból történt: a Kárpát-medencébe érkező magyarok vélhetőleg olyan formában hallották a folyónevet, amelyben a tőszótag magánhangzóját hosszan ejtették (pann.-szl. **/sāuā/ > közszl. */sā'ua/*, illetve **/sāuā/ > (nyugati) ősdélszl./őshv. */sāvā/*). Elméletileg elképzelhető a területen maradt újlatin nyelvű néptörzsektől való átvétel is (az újlatin **/sāuū/*, illetve **/sāuū/* formában), de ez nem valószínű.

3. Összefoglalás. Míg az óeurópai víznevek kutatásában elért eredményeket eddig előszeretettel kezelték egyértelmű tényekként, a *Sáva/Száva/Save* víznév vizsgálata megmutatta, hogy semmit sem tarthatunk vitathatatlan megállapításnak: elég, ha az elemzett víznév három lehetséges alaptövének (az ősidg. **seuh₁-* 'hajt, mozgásban tart', ősidg. **seuh₃-* 'tele van/tele lesz', ősidg. **sh₂eu-* 'ömlik, esik') kérdését említjük. Bár magam az ősidg. **sh₂eu-* 'ömlik, esik' tövet tartom a legvalószínűbb eshetőségnek, a másik két lehetőség sem zárható ki teljes bizonyossággal.

Az elemzés továbbá arra is rámutatott, hogy a hangsúlyviszonyok esetében is csak egy bizonyos pontig fogalmazhatók meg érvényes állítások, amennyiben az ősidogermán főnevek morfológiai és szemantikai vizsgálatában a modern indogermanisztika eszközeit alkalmazzuk.

Továbbá az is világossá vált, hogy egy ilyen jellegű kutatásban – az eddigi gyakorlattól eltérően – a nyelvi kontaktusokból adódó kérdéseket is alaposabban meg kell vizsgálni. Ebben az összefüggésben fontos a hangsúlyviszonyok tanulmányozása is mind az ősidogermán, mind a szláv esetében.

A szóképzéssel kapcsolatos problémákkal – ezek közül az óeurópai víznevekben megfigyelhető magánhangzónyúlással – a tanulmány következő részében, a *Drau/Dráva* víznév vonatkozásában foglalkozom.

Hivatkozott irodalom

- ACS. = HOLDER, ALFRED 1896, 1904, 1907. *Alt-celtischer Sprachschatz* 1–3. Teubner, Leipzig.
 ANB. = *Altdeutsches Namenbuch. Die Überlieferung der Ortsnamen in Österreich und Südtirol von den Anfängen bis 1200*. Bearbeitet von ISOLDE HAUSNER und ELISABETH SCHUSTER. Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1989–.

- ANREITER, PETER 1996. *Keltische Ortsnamen in Nordtirol*. Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, Innsbruck.
- ANREITER, PETER 1997. *Zur Methodik der Namendeutung. Mit Beispielen aus dem Tiroler Raum*. Institut für Sprachwissenschaft der Universität Innsbruck, Innsbruck.
- ANREITER, PETER 2001. *Die vorrömischen Namen Pannoniens*. Archaeolingua Alapítvány, Budapest.
- ANREITER, PETER – HASLINGER, MARIELOUISE – ROIDER, ULRIKE 2000. The Names of the Eastern Alpine Region mentioned in Ptolemy. In: PARSONS, DAVID N. – SIMS-WILLIAMS, PATRICK eds., *Ptolemy. Towards a linguistic atlas of the earliest Celtic place-names of Europe. Papers from a workshop, sponsored by the British Academy, in the Department of Welsh, University of Wales, Aberystwyth, 11-12 April 1999*. CMCS Publications, Aberystwyth. 113–142.
- BACH, ADOLF 1954. *Deutsche Namenkunde II. Die deutschen Ortsnamen 2*. Winter, Heidelberg.
- BEZLAJ, FRANCE 1961. *Slovenska vodna imena. II. del (M-Ž)*. Slovenska Akademija Znanosti in Umetnosti, Ljubljana.
- BICHLMEIER, HARALD 2011. Moderne Indogermanistik vs. traditionelle Namenkunde, Teil 2. *Save, Drau, Zöbern*. In: ZIEGLER, ARNE – WINDBERGER-HEIDENKUMMER, ERIKA Hrsg., *Methoden der Namenforschung. Methodologie, Methodik und Praxis*. Akademie Verlag, Berlin. 63–87.
- BICHLMEIER, HARALD 2012. Anmerkungen zum terminologischen Problem der ‚alteuropäischen Hydronymie‘ samt indogermanistischen Ergänzungen zum Namen der Elbe. *Beiträge zur Namenforschung, Neue Folge* 47: 365–395.
- BICHLMEIER, HARALD 2013. Zum sprachwissenschaftlichen Niveau der Forschungen zur ‚alteuropäischen Hydronymie‘. Eine Erwiderung auf eine Polemik. *Acta Linguistica Lithuanica* 68: 9–50.
- BICHLMEIER, HARALD 2014. Welche Erkenntnisse lassen sich mit den Mitteln der (modernen) Indogermanistik aus dem lexikalischen und morphologischen Material der ‚alteuropäischen Hydronymie‘ gewinnen? Versuch einer Bilanz. In: BUŠS, OJĀRS – SILIŅA-PINĶE, RENĀTE – RAPA, SANDA Hrsg., *Onomastikas pētījumi / Onomastic Investigations. Vallijas Dambes 100. dzimšanās dienai veltītas konferences materiāli / Proceedings of the International Scientific Conference to commemorate the 100th anniversary of Vallija Dambe*. LU Latviešu Valodas Institūts, Rīga. 21–40.
- BICHLMEIER, HARALD 2017. Was kann man an lexikalischen und morphologischen Elementen aus dem Namenschatz der sogenannten ‚alteuropäischen Hydronymie‘ gewinnen? Ein Zwischenbericht. In: HANSEN, BJARNE SIMMELKJÆR SANDGAARD – WHITEHEAD, BENEDICTE NIELSEN – OLANDER, THOMAS – OLSEN, BIRGIT ANETTE Hrsg., *Etymology and the European Lexicon. Proceedings of the 14th Fachtagung of the Indogermanische Gesellschaft, Copenhagen 17-22 September 2012*. Reichert, Wiesbaden. Megjelenés elött.
- COLLINGE, NEVILLE EDGAR 1985. *The Laws of Indo-European*. Benjamins, Amsterdam–Philadelphia.
- DARMS, GEORGES 1978. Schwäher und Schwager, Hahn und Huhn. *Die Vřddhi-Ableitung im Germanischen*. Kitzinger, München.
- DGNB. = GREULE, ALBRECHT 2014. *Deutsches Gewässernamenbuch. Etymologie der Gewässernamen und der zugehörigen Gebiets-, Siedlungs- und Flurnamen*. Unter Mitarbeit von SABINE HACKL-RÖBLER. De Gruyter, Berlin–Boston.
- EIEC. = MALLORY, JAMES P. – ADAMS, DOUGLAS Q. eds. 1997. *Encyclopedia of Indo-European Culture*. Fitzroy Dearborn Publications, London–Chicago.
- ERHSJ. = SKOK, PETAR 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* 1–4. Jugoslavenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb.
- ESSZI. = SNOJ, MARKO 2009. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Modrijan – Založba ZRC, Ljubljana.

- FORTSON, BENJAMIN W. 2009. *Indo-European Language and Culture – an Introduction. Second Edition*. Wiley-Blackwell, Malden–Oxford–Carlton.
- HOLZER, GEORG 2006. Zur relativen Datierung prosodischer Prozesse im Gemeinslawischen und frühen Kroatischen. *Wiener slawistisches Jahrbuch* 51. (2005 [2006]): 31–71.
- HOLZER, GEORG 2007. *Historische Grammatik des Kroatischen. Einleitung und Lautgeschichte der Standardsprache*. Lang, Frankfurt am Main – Bern etc.
- IEW. = POKORNY, JULIUS 1959. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* 1. Francke, München–Basel.
- KAPOVIĆ, MATE 2006. The Development of Proto-Slavic Quantity (from Proto-Slavic to Modern Slavic Languages). *Wiener slawistisches Jahrbuch* 51. (2005 [2006]): 73–111.
- KAPOVIĆ, MATE 2008. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija* 51: 1–39. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=53756 (2009. 06. 05.)
- KLOTZ, EMANUEL 2013. *Die kroatische Lautgeschichte am Beispiel romanisch vermittelter Toponyme an der slawischsprachigen Adriaküste*. Praesens, Wien.
- KRAHE, HANS 1942. Beiträge zur illyrischen Wort- und Namenforschung. *Indogermanische Forschungen* 58: 131–152.
- KRAHE, HANS 1963. *Die Struktur der alteuropäischen Hydronymie*. Abhandlungen der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Klasse, Akademie der Wissenschaften und der Literatur Mainz 1962/5. Steiner, Wiesbaden.
- KRAHE, HANS 1964. *Unsere ältesten Flußnamen*. Harrassowitz, Wiesbaden.
- LAMPRECHT, ARNOŠT 1987. *Praslovanština*. Universita J. E. Purkyně, Brno.
- LIV.² = RIX, HELMUT et al. 2001. *Lexikon der indogermanischen Verben. Die Wurzeln und ihre Primärstammbildungen*. Reichert, Wiesbaden.
- MATASOVIĆ, RANKO 2007. On the accentuation of the earliest Latin and Romance loanwords in Slavic. In: KAPOVIĆ, MATE – MATASOVIĆ, RANKO eds., *Tones and Theories: Proceedings of the International Workshop on Balto-Slavic Accentology, Zagreb, 1-3 July 2005*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb. 105–119.
- MAYER, ANTON 1957. *Die Sprache der alten Illyrier. Band I: Einleitung. Wörterbuch der illyrischen Sprachreste*. Rohrer, Wien.
- MAYER, ANTON 1959. *Die Sprache der alten Illyrier. Band II: Etymologisches Wörterbuch des Illyrischen. Grammatik der illyrischen Sprache*. Rohrer, Wien.
- MÜLLER, STEFAN 2007. *Zum Germanischen aus laryngalthoeretischer Sicht. Mit einer Einführung in die Grundlagen der Laryngaltheorie*. De Gruyter, Berlin – New York.
- RISCH, ERNST 1974². *Wortbildung der homerischen Sprache*. De Gruyter, Berlin – New York.
- SCHMID, WOLFGANG P. 1979. Urheimat und Ausbreitung der Slawen. *Zeitschrift für Ostforschung* 28: 405–415.
- SCHMID, WOLFGANG P. 1986. Zur Dehnstufe im Baltischen und Slawischen. In: OLESCH, REINHOLD – ROTHE, HANS Hrsg., *Festschrift für Herbert Bräuer zum 65. Geburtstag am 14. April 1986*. Böhlau, Köln etc. 457–466.
- SCHRAMM, GOTTFRIED 1981. *Eroberer und Eingesessene. Geographische Lehnnamen als Zeugen der Geschichte Südosteuropas im ersten Jahrtausend*. Hiersemann, Stuttgart.
- UDOLPH, JÜRGEN 1979. *Studien zu slavischen Gewässernamen und Gewässerbezeichnungen. Ein Beitrag zur Frage nach der Urheimat der Slaven*. Winter, Heidelberg.
- UDOLPH, JÜRGEN 1990. *Die Stellung der Gewässernamen Polens innerhalb der alteuropäischen Hydronymie*. Winter, Heidelberg.

- UDOLPH, JÜRGEN 2007. Alteuropa in Kroatien: Der Name der *Sava/Save*. *Folia Onomastica Croatica* 12–13. (2003–2004 [2007]): 523–548.
- VENNEMANN GEN. NIERFELD, THEO 2003. *Europa Vasconica – Europa Semitica*. Hrsg. von PATRIZIA NOEL AZIZ HANNA. De Gruyter, Berlin – New York.
- WATKINS, CALVERT 2000. *The American Heritage Dictionary of Indo-European Roots*. Houghton Mifflin, Boston.
- WIESINGER, PETER 1985. Probleme der bairischen Frühzeit in Niederösterreich aus namenkundlicher Sicht. In: WOLFRAM, HERWIG – SCHWARCZ, ANDREAS Hrsg., *Die Bayern und ihre Nachbarn. Teil 1. Berichte des Symposions der Kommission für Frühmittelalterforschung 25. bis 28. Oktober 1982, Stift Zwettl, Niederösterreich*. Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien. 321–367.
- WIESINGER, PETER 1990. Antik-romanische Kontinuitäten im Donauraum von Ober- und Niederösterreich am Beispiel der Gewässer-, Berg- und Siedlungsnamen. In: WOLFRAM, HERWIG – POHL, WOLFRAM Hrsg., *Typen der Ethnogenese unter besonderer Berücksichtigung der Bayern. Teil 1. Berichte des Symposions der Kommission für Frühmittelalterforschung 27. bis 30. Oktober 1986, Stift Zwettl, Niederösterreich*. Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien. 261–326.
- WRG. = *Wörterbuch der russischen Gewässernamen* 1–5. Zusammenestellt von A. KERNDL', R. RICHARDT und W. EISOLD unter Leitung von MAX VASMER. Harrassowitz, Wiesbaden, 1961–1969.

HARALD BICHLMEIER

Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg

**HARALD BICHLMEIER, Comments on the oldest layer of Pannonian river-names
Part 1: *Sáva/Száva/Save***

Research on Old-European river-names was started some 70 years ago by HANS KRAHE. Unfortunately, the methods of such research have not changed much over the last decades, while Indo-European linguistics has progressed immensely under the same period. The time has come to take a fresh look at the names which form the oldest layer of linguistic material available in Central Europe. As an example of this new methodology the paper presents a thorough probe into the river-name *Sáva/Száva/Save*. On the one hand, a number of new insights can be gained, on the other hand, the fact that simple, one and only solutions are a thing of the past must be accepted.